

О.В. Дейнека

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК МАСШТАБІВ ТА ЕФЕКТИВНОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

У статті проведено порівняльний аналіз ефективності функціонування державного і недержавного секторів економіки. Здійснено моделювання взаємозв'язку відносних масштабів державного сектору економіки та його ефективності.

Ключові слова: державний сектор економіки, відносні масштаби державного сектору, фінансова ефективність.

Форм. 3. Табл. 1. Рис. 1. Літ. 11.

О.В. Дейнека

ВЗАИМОСВЯЗЬ МАСШТАБОВ И ЭФФЕКТИВНОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОГО СЕКТОРА ЭКОНОМИКИ

В статье проведен сравнительный анализ эффективности функционирования государственного и негосударственного секторов экономики. Осуществлено моделирование взаимосвязи относительных масштабов государственного сектора экономики и его эффективности.

Ключевые слова: государственный сектор экономики, относительные масштабы государственного сектора, финансовая эффективность.

O.V. Deineka

INTERRELATION BETWEEN SCALES AND EFFICIENCY OF FUNCTIONING IN STATE SECTOR OF ECONOMY

The article carries out the comparative analysis of the functioning efficiency for the state and private sectors of the economy. Modeling of interrelation between the relative scale of the state sector of the economy and its efficiency is conducted.

Keywords: state sector of the economy; relative scales of the state sector; financial efficiency.

Постановка проблеми. В сучасних умовах економічного розвитку під впливом трансформаційних процесів масштаби та ефективність функціонування державного сектору економіки постійно змінюються. Масштаби державного сектору економіки дають змогу розкрити кількісні показники функціонування його суб'єктів. У свою чергу, оцінка ефективності є зворотною стороною аналізу масштабів державного сектору, тому що за високого рівня ефективності існуючі масштаби державного сектору є виправданими, а за низького – слід переглянути його частку в національній економіці і визначити оптимальні масштаби. Тому набуває актуальності визначення взаємозв'язків кількісних і якісних показників функціонування державного сектору економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми визначення масштабів та ефективності функціонування державного сектору економіки розглядаються як зарубіжними, так і вітчизняними науковцями, а саме: Е. Аткінсоном [1], Є. Балацьким [2], М. Білик [4], Н. Гончаровою [5], О. Длугопольським [6], О. Кухарем [8], І. Малим [9], Дж. Стігліцем [1], Л. Якобсоном [11].

Метою дослідження є моделювання впливу відносних масштабів державного сектору на його ефективність у розрізі окремих видів економічної діяльності.

Основні результати дослідження. В деяких зарубіжних країнах частка державних підприємств є переважною у пріоритетних галузях економіки. Вони мають визначені на законодавчому рівні взаємовідносини з державою і характеризуються достатнім рівнем автономності та фінансово-господарської самостійності.

Проведений аналіз галузевої структури державного сектору зарубіжних країн дає змогу стверджувати, що, як правило, державний сектор домінує в базових галузях, хоча ступінь державної участі в них може варіюватися. Так, наприклад, за кордоном електроенергетика більше, ніж на третину представлена державними підприємствами, також державні підприємства сконцентровані у промисловості, транспорті, в інших галузях їхній вплив незначний. В Італії, наприклад, найбільші державні компанії контролюють чорну металургію, електротехнічну і суднобудівельну промисловість. В Іспанії держава встановила жорсткий контроль у галузі виробництва електроенергії. Велика Британія характеризується зосередженням державного сектору у вугільній промисловості та ядерній енергетиці. Державний сектор Франції контролює електроенергетику, аерокосмічну, електронну, хімічну промисловість, металургію та автомобілебудування [3].

Слід зазначити, що галузева структура державного сектору України дещо відрізняється від структури зарубіжних країн. За часткою державного сектору економіки види економічної діяльності можна розподілити на три групи: економічна діяльність з високою часткою державного сектора, що складає більше 30%, з помірною часткою – від 10% до 30% та низькою часткою – менше 10%.

Так, до першої групи входить державне управління, такі види економічної діяльності, як промисловість, операції з нерухомістю, охорона здоров'я. Транспорт і зв'язок входять до складу другої групи, найменше державний сектор представлений в сільському господарстві, будівництві, гуртовій і роздрібній торгівлі, фінансовій діяльності, освіті, колективних та особистих послугах, у готельному господарстві.

Аналіз ефективності діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки здійснено на основі розрахунку показника рентабельності діяльності [4]. Проведене дослідження свідчить, що в діяльності суб'єктів державного сектору економіки намітилися позитивні зрушення щодо покращення показників ефективності діяльності. Так, у 2007 р. порівняно з попередніми періодами подолали збитковість суб'єкти господарювання таких видів економічної діяльності, як сільське господарство, промисловість, операції з нерухомістю. Варто зауважити, що збитковою є діяльність суб'єктів господарювання державного сектору в будівництві, торгівлі, фінансовій діяльності та охороні здоров'я. Порівнюючи фінансову ефективність державного та недержавного секторів економіки, зазначимо, що ефективність державного сектору вища лише в готельно-ресторанному бізнесі та в охороні здоров'я.

Розглянемо взаємозв'язок ефективності діяльності суб'єктів господарювання державного сектору економіки з його масштабами в розрізі видів еконо-

мічної діяльності. Результати проведених розрахунків можна представити графічно у вигляді рис. 1.

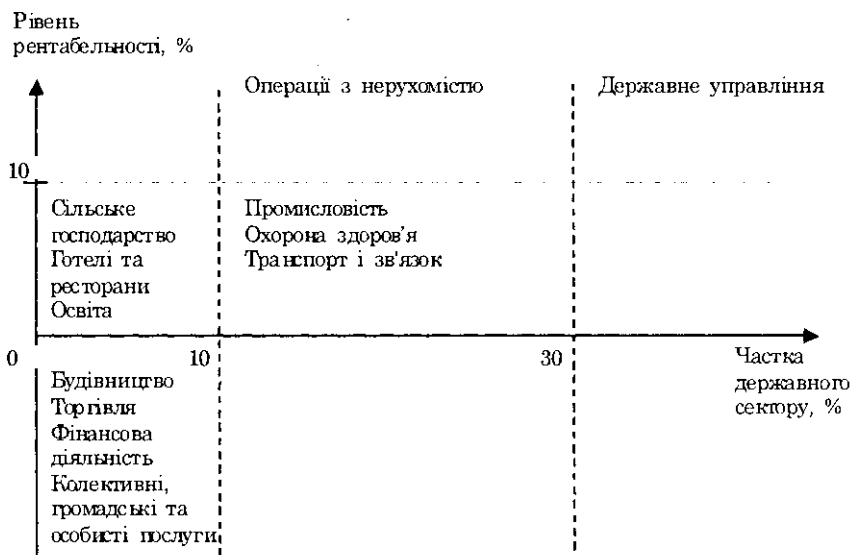

Рис. 1. Матриця залежності ефективності діяльності і частки державного сектора економіки в розрізі видів економічної діяльності, розроблено за [7]

Таким чином, високий рівень рентабельності відмічається в таких видах економічної діяльності, як державне управління та операції з нерухомістю. У той же час державне управління характеризується високою часткою державного сектора, а операції з нерухомістю – помірною. Середній рівень рентабельності притаманний таким видам економічної діяльності, як промисловість, охорона здоров'я та транспорт і зв'язок, які характеризуються помірною часткою державного сектора, та тим видам економічної діяльності, де частка державного сектора є низькою, а саме: сільське господарство, готелі та ресторани, освіта. Збитковою діяльністю характеризуються суб'єкти господарювання тих видів економічної діяльності, в яких масштаби державного сектора є незначними: будівництво, торгівля, фінансова діяльність та колективні, громадські та особисті послуги [7].

Для порівняння було проаналізовано рівень рентабельності суб'єктів господарювання недержавного сектора економіки. Так, збитково в 2007 р. працювали суб'єкти господарювання таких видів економічної діяльності, як колективні, громадські та особисті послуги, готелі і ресторани, охорона здоров'я та соціальна допомога. Рівень рентабельності від 0 до 10% фіксується в промисловості, освіті, транспорті і зв'язку, будівництві, гуртовій та роздрібній торгівлі, фінансовій діяльності. А такі види економічної діяльності, як державне управління, операції з нерухомістю, сільське господарство мають досить високий рівень рентабельності, що складає більше 10%.

Для підтвердження попередніх висновків проведено статистичний аналіз взаємозв'язку відносних масштабів державного сектора та його ефективності в

цілому і в розрізі окремих видів економічної діяльності на основі розрахунку коефіцієнта кореляції та детермінації.

Результати оцінки коефіцієнтів кореляції і детермінації взаємозв'язку відносних масштабів державного сектору та його ефективності в цілому, а також в розрізі окремих видів економічної діяльності представлено в табл. 1.

Таблиця 1. Коефіцієнти кореляції і детермінації взаємозв'язку відносних масштабів державного сектору і його ефективності в цілому та в розрізі окремих видів економічної діяльності*

Вид економічної діяльності	Коефіцієнт	
	кореляції	детермінації, %
В цілому по державному сектору	-0,55265	30,54
Види економічної діяльності з відсутнім взаємозв'язком (кореляція до $\pm 0,3$)		
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство, рибне господарство	-0,01517	0,02
Будівництво	0,216723	4,70
Готелі і ресторани	0,119904	1,44
Транспорт і зв'язок	-0,19187	3,68
Охорона здоров'я та соціальна допомога	0,129744	1,68
Види економічної діяльності зі слабким взаємозв'язком (кореляція $\pm 0,3$ $-\pm 0,5$)		
Промисловість	0,457099	20,89
Гуртова та роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту	-0,33379	11,14
Фінансова діяльність	0,350806	12,31
Види економічної діяльності з помірним взаємозв'язком (кореляція $\pm 0,5$ $-\pm 0,7$)		
Державне управління	-0,55753	31,08
Освіта	-0,66846	44,68
Колективні, громадські та особисті послуги	-0,6352	40,35
Види економічної діяльності з сильним взаємозв'язком (кореляція $\pm 0,7$ $-\pm 1,0$)		
Операції з нерухомістю, здавання під найм і послуги юридичним особам	-0,92634	85,81

* розраховано за [7; 10].

На основі проведених розрахунків (табл. 1) можна зробити висновок, що збільшення відносних масштабів державного сектору економіки в цілому призводить до зниження рівня його фінансової ефективності, що зумовлено передусім природною неефективністю суб'єктів господарювання соціальної сфери. При цьому масштаб державного сектору та його фінансова ефективність характеризуються помірним взаємозв'язком. Що стосується коефіцієнта детермінації, то 30,54% зміни інтегрального показника фінансової ефективності функціонування державного сектору економіки залежить від зміни його відносних масштабів.

Аналіз даних показників у розрізі видів економічної діяльності надає можливість поділити види економічної діяльності за характером взаємозв'язку. Так, сільське господарство, мисливство та лісове господарство, рибне господарство, будівництво, готелі і ресторани, транспорт і зв'язок, охорона здоров'я та соціальна допомога характеризуються відсутністю зв'язку між фінансовою ефективністю державного сектору та кількісним показником. У свою чергу, від'ємне значення коефіцієнта кореляції в таких видах економічної діяльності, як сільське господарство, мисливство та лісове господарство, рибне господарство (-0,01517) та транспорт і зв'язок (-0,19187) свідчить про те, що

зі збільшенням обсягу державного сектору в даних видах відбувається зниження ефективності його функціонування. При цьому на відносний масштаб державного сектору припадає досить низька частка зміни ефективності його функціонування, оскільки коефіцієнт детермінації коливається в діапазоні від 0,02 до 4,7%.

До другої групи – види економічної діяльності зі слабким взаємозв'язком між масштабами державного сектору та його фінансовою ефективністю – ввійшли такі види економічної діяльності, як промисловість, гуртова та роздрібна торгівля; торгівля транспортними засобами, послуги з ремонту та фінансова діяльність. Відповідно зворотній взаємозв'язок даних показників спостерігається лише в торгівлі. Відносний вплив кількісного показника на якісний складає за цією групою від 11,14% до 20,89%.

Помірний вплив масштабів на ефективність функціонування державного сектору спостерігається в державному управлінні, освіті і наданні колективних, громадських та особистих послуг. Слід зазначити, що діяльність відповідних суб'єктів господарювання спрямована насамперед на задоволення соціальних потреб, а не на отримання прибутку. Цим і обумовлений виявлений зворотній характер зв'язку. За значенням коефіцієнта детермінації в державному управлінні динаміка фінансової ефективності на 31,08% залежить від зміни частки державного сектору в даному виді діяльності, в освіті – на 44,68%, а в наданні колективних, громадських та особистих послуг – на 40,35%.

Сильний взаємозв'язок обраних показників спостерігається в операціях з нерухомістю, що також має зворотній характер. Для даного виду діяльності 85,81% рівня фінансової ефективності залежить від зміни масштабів включання державного сектору в її здійснення.

Проведемо кореляційно-регресійне моделювання залежності фінансової ефективності державного сектору економіки від його відносних масштабів у розрізі виділених груп, для яких виявлена її наявність, та в цілому. Моделювання проведено з використанням програмних засобів функції регресійного аналізу в Excel. Оцінка параметрів регресії здійснюється за методом найменших квадратів на основі статистичних даних.

Для групи з низьким рівнем взаємозв'язку між досліджуваними параметрами отримане рівняння регресії має вигляд:

$$y = -7,33499 + 0,63139x, \quad (1)$$

де y – фінансова ефективність функціонування державного сектора економіки; x – відносний масштаб державного сектору економіки.

Інтерпретація отриманого рівняння парної регресії дозволяє зробити висновки, що зростання відносного масштабу державного сектору (питомої ваги) на 1% призводить до збільшення фінансової ефективності для промисловості, торгівлі та фінансової діяльності в середньому на 0,63139%. Дане рівняння є статистично значимим, що підтверджується оцінкою t -критерію Стьюдента, оскільки його розрахункове значення 1,986360628 вище критичного 0,127 за заданого рівня вірогідності (95%).

Для групи видів діяльності із середнім взаємозв'язком між масштабами державного сектору та його фінансовою ефективністю відповідне рівняння регресії можна представити у вигляді:

$$y = -4,00862 + 0,287704x. \quad (2)$$

Як видно з наведеної моделі, зростання частки державного сектору в державному управлінні, освіті та наданні колективних, громадських і особистих послуг на 1% супроводжується підвищенням інтегрального показника фінансової ефективності на 0,287704%. Дане рівняння також є статистично значимим, оскільки розрахункове значення t-критерію (2,200418222) перевищує критичне 0,127 за того ж рівня вірогідності.

З огляду на обмеженість статистичних даних у розрізі операцій з нерухомістю, здавання під найм і послуги юридичним особам моделювання не проводили, оскільки взаємозв'язок між наявними значеннями досліджуваних параметрів за t-критерієм не є значимим.

В цілому для державного сектору економіки стохастична залежність фінансової ефективності від масштабів його розповсюдження в певному виді діяльності може бути описана таким рівнянням:

$$y = -3,04008345 + 0,267866891x. \quad (3)$$

Як видно з формули (3), без залучення державного сектору національна економіка за інших незмінних умов з фінансової точки зору буде неефективною. Середній інтегральний показник фінансової ефективності буде становити -3,04008345%. При нарощенні обсягів державного сектору економіки у відносному вимірі на 1% фінансова ефективність економіки в середньому зростає на 0,267866891%. Дана модель є статистичною значущою за t-критерієм Стьюдента, оскільки розрахункове значення 3,729025093 перевищує критичне за заданого рівня вірогідності (95%).

Висновки. Таким чином, усі виявлені моделі свідчать про необхідність присутності державного сектора у вітчизняній економіці, оскільки в умовах його відсутності інтегральний показник фінансової ефективності буде мати від'ємне значення. Відповідно, необхідно збільшувати кількісні параметри державного сектору економіки у складі суб'єктів господарювання за всіма видами діяльності, крім групи з відсутнім взаємозв'язком. У свою чергу впровадження розроблених моделей вплине на зростання рівня ефективності діяльності суб'єктів господарювання, а також дозволить визначити оптимальні пропорції співіснування державного та недержавного секторів.

1. *Аткінсон Э.Б., Стиглиц Дж.Э.* Лекции по экономической теории государственного сектора: Учебник / Пер.с англ. – М.: Аспект Пресс, 1995. – 832 с.

2. *Балацкий Е.* Масштабы государственного сектора в экономике // *Экономист.* – 1999. – №9. – С. 69–74.

3. *Балацкий Е.В.* Проблемы оценки масштабов и эффективности государственного участия в экономике // *Вестник Московского университета.* – Серия 6: Экономика. – 1997. – №6. – С. 34–35.

4. *Білик М.Д.* Управління фінансами державних підприємств. – К.: Знання, 1999. – 312 с.

5. *Гончарова Н.Г.* Питання визначення оптимальних обсягів державного сектора в умовах транзитивної економіки // *Наукові записки.* – Т. 44. – К.: Національний ун-т «Києво-Могилянська академія», 2005. – С. 17–21.

6. *Длугопольський О.В.* Теорія економіки державного сектора: Навч. посібник. – К.: Професіонал, 2007. – 592 с.

7. Зведена фінансова звітність підприємств державного сектору економіки за період 2005–2007 рр. // me.kmu.gov.ua.

8. Кухар О.В. До питання про визначення оптимальних параметрів державного сектора економіки України // Вісник Українського державного університету водного господарства та природокористування. – 2004. – Вип. 1 (25). – С. 29–34.

9. Малий І.Й., Галабурда, М.К. Економіка державного сектора: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2007. – 280 с.

10. Річні звіти про виконання Державного бюджету України за період 2005–2007 рр. // budget.rada.gov.ua.

11. Якобсон Л.И. Государственный сектор экономики: Экономическая теория и политика. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 368 с.

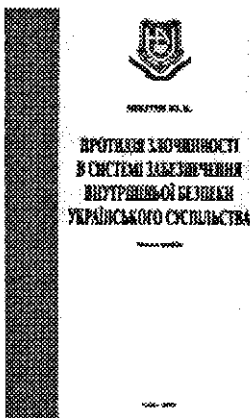
Стаття надійшла до редакції 10.04.2009.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА
ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Протидія злочинності в системі забезпечення внутрішньої безпеки українського суспільства: Монографія. – К.: Національна академія управління, 2009. – 373 с.
Ціна без доставки – 55 грн.

Автор: **Ю.В. Нікітін**

У монографії комплексно досліджуються теоретичні та практичні аспекти внутрішньої безпеки українського суспільства, відображені сучасні доктрини та основоположні методологічні засади, що стосуються сфери забезпечення внутрішньої безпеки суспільства, а також протидії злочинності як одного із ключових чинників впливу на безпечне існування людини, суспільства, держави. Значна увага

пріділена основним напрямкам політики та стратегії системної протидії реальним та можливим загрозам безпеки як детермінуючих чинників факторного впливу на внутрішню безпеку суспільства, вносяться пропозиції, що спрямовані на вдосконалення діючого законодавства.

Монографія буде корисною для фахівців у галузі безпекознавства, зокрема, політологів, юристів-кримінологів, соціологів, психологів, громадських діячів, що працюють у сфері забезпечення національної безпеки.

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ №9(99), 2009

Дейнека О.В. Взаємозв'язок масштабів та ефективності функціонування державного сектора економіки / О.В. Дейнека // Актуальні проблеми економіки, 2009. – № 9 (99). – С. 58–64.